

Ηλίας Κουβαράς, Το Παραδεκτό στη Διοικητική Δίκη: Η πρόσβαση στο δικαστή υπό το φως των άρθρων 20 παρ.1 του Συντάγματος και 6 παρ.1 της ΕΣΔΑ, σ. 456, 2021, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, ISBN: 978-960-654-410-1

Το νέο βιβλίο του Ηλία Κουβαρά, Πρωτοδίκη Δ.Δ. και Μεταδιδάκτορας Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ, με τίτλο «Το παραδεκτό στη διοικητική δίκη- Η πρόσβαση στο δικαστή υπό το φως των άρθρων 20 παρ.1 του Συντάγματος και 6 παρ.1 της ΕΣΔΑ» που κυκλοφόρησε πρόσφατα από τη Νομική Βιβλιοθήκη, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και ως μανιφέστο υπέρ του δικαιώματος δικαστικής προστασίας. Ένας τέτοιος χαρακτηρισμός δεν θα ήταν υπερβολικός, εφόσον το έργο παρίσταται τολμηρό διότι συστηματοποιεί όλες εκείνες τις στιγμές της νομολογίας που μέσα από την παρελκυστική χρήση των δικονομικών κανόνων είχαν ως συνέπεια την στέρηση της δικαστικής προστασίας. Δεν αποτελεί ωστόσο απλώς μια «μαύρη βίβλο» της διοικητικής δικαιοσύνης, αλλά αναδεικνύει, στον αντίποδα και όλες εκείνες τις στιγμές «*συντονισμού της νομολογίας*» με το δικαίωμα δικαστικής προστασίας.

Οι παθογένειες που αποτέλεσαν εφιαλτήριο για τη συγγραφή του έργου και εκτίθενται στην εισαγωγή του έργου, παρίστανται γνωστές: υπερβολικά πολύπλοκες και διαρκώς διογκούμενες διαδικαστικές προϋποθέσεις για την παροχή δικαστικής προστασίας, υψηλή αυτοαναφορικότητα της νομολογίας ως προς το δικαίωμα δικαστικής προστασίας, έντονη τυπολατρεία (δικονομισμός) κατά την ερμηνεία των δικονομικών διατάξεων. Ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι η *συστηματοποίηση της λογικής και της λειτουργίας των κανόνων* με τους οποίους οργανώνεται η παροχή έννομης προστασίας δύναται να συμβάλει στην διαμόρφωση διαδικαστικών προϋποθέσεων περισσότερο λειτουργικών και ορθολογικών και λιγότερο τιμωρητικών. Με το έργο του επιζητεί τη *συγκρότηση μιας γενικής θεωρίας για το παραδεκτό στη διοικητική δίκη*, η οποία θα μπορούσε, σε ένα βαθμό, να αποτρέπει την εργαλειοποίηση των δικονομικών κανόνων, κατά τρόπο που παρεμποδίζει την εξέταση του ουσιαστικού ζητήματος.

Ο συγγραφέας έκρινε σκόπιμο να αποφύγει, όπως εξηγεί στην εισαγωγή του έργου, την «Μεγάλη Αφήγηση», μιας καθολικής θεωρίας του παραδεκτού στην

διοικητική δίκη, δουλεύοντας σε πλήθος ειδικότερων ζητημάτων. Στον ιδιαίτερα θερμό Πρόλογο του έργου ο Καθηγητής Πάνος Λαζαράτος σημειώνει: «Μέσα από την εξαντλητική εξέταση των ζητημάτων παραδεκτού που ταλανίζουν την ελληνική θεωρία και νομολογία, προκύπτει ένα μείζονος θεωρητικής και πρακτικής σημασίας εγχειρίδιο για το δικονομικό αντικείμενο της διοικητικής δίκης». Με τον τρόπο αυτό, συνεχίζει στρώνει το έδαφος: «και για μια καθολικότερη θεώρηση, όταν ο χρόνος, η ενοποίηση των «διοικητικών δικονομιών» και ένα υψηλότερο στάδιο ωριμάνσεως του διοικητικού δικονομικού δικαίου, αλλά και τη θεωρίας της κρατικής υποχρεώσεως προστασίας ατομικών δικαιωμάτων, το επιτρέψουν».

Το έργο διαρθρώνεται σε πέντε κεφάλαια. Σε μια πρώτη προσέγγιση (κεφάλαιο I), η πρόσβαση στη διοικητική δικαιοσύνη εξετάζεται ως συνταγματικό πρόβλημα, με εργαλείο τη γενική θεωρία των θεμελιωδών δικαιωμάτων (υπό Α). Στη συνέχεια διερευνάται ο κυμαινόμενος πηχός του παραδεκτού στην εγχώρια διοικητική δίκη, εγχείρημα που καταλήγει στην αδρομερή αποτύπωση ενός *χάρτη* προσβασιμότητας στο δικαστή (υπό Β). Αντικείμενο του κεφαλαίου II αποτελεί κατ' ουσίαν η ερμηνευτική των διατάξεων του παραδεκτού με άξονα την έννοια του δικονομισμού. Αφού αναζητηθούν ορισμένα λειτουργικά κριτήρια για το περιεχόμενό της και διερευνηθούν οι ενδότερες αιτίες του φαινομένου (υπό Α), παρουσιάζεται η διαπάλη δικονομικής φόρμας και ουσίας στην πρόσφατη νομολογιακή ιστορία αναδεικνύεται δε ιδίως η καταλυτική συμβολή του ΕΔΔΑ στην καταπολέμηση φορμαλιστικών θέσεων της εγχώριας νομολογίας (υπό Β). Στο κεφάλαιο III συστηματοποιούνται οι δυνατότητες θεραπείας του τυπικού απαραδέκτου στη διοικητική δίκη. Ιδίως αντιμετωπίζονται μια σειρά από επιμέρους ζητήματα που ανακύπτουν κατά την άσκηση δεύτερου ενδίκου βοηθήματος, σύμφωνα με τις δυνατότητες που παρείχε ο νομοθέτης τα τελευταία χρόνια. Στο κεφάλαιο IV η πρόσβαση στον αναιρετικό δικαστή ερευνάται αυτοτελώς λόγω των ιδιαιτεροτήτων που τη χαρακτηρίζουν, ιδίως μετά τις αμφιλεγόμενες τροποποιήσεις που επέφερε ο Ν. 3900/2010. Τέλος, στο κεφάλαιο V αναδεικνύεται η εξελικτικότητα του παραδεκτού ως δικονομικού θεσμού με έμφαση σε τρία σημεία και επισημαίνονται πρόσφατες δογματικές μετατοπίσεις στη νομολογιακή πρακτική οι οποίες έχουν ως συνέπεια την άμβλυνση του παραδεκτού ως φραγμού για την εξέταση του βάσιμου.

Στο έργο παρατίθενται πλούσια νομολογιακά δεδομένα και, από την άποψη αυτή, αποτελεί ένα πολύτιμο βοήθημα όχι μόνο για τον νομικό της πράξης, αλλά και

για οποιονδήποτε επιθυμεί να εμβαθύνει και να κατανοήσει σημαντικές πτυχές της δικονομίας. Η ενδελεχής διερεύνηση των ακριβών διαστάσεων της νομολογίας επιτρέπει τη διάγνωση της πρακτικής σημασίας και αποτελεσματικότητας της συνταγματικής κατοχύρωσης του δικαιώματος δικαστικής προστασίας.

Με βάση τα παραπάνω δεδομένα, σε συνδυασμό με την μεγάλη εμπειρία του συγγραφέα τόσο ως Δικαστικού λειτουργού όσο και ως πολυγραφότατου Επιστήμονα, το ανά χείρας έργο προσεγγίζει με εμβρίθεια μια από πολλές απόψεις -ίσως και εκούσια- «ανεξερεύνητη» πτυχή του Διοικητικού Δικονομικού Δικαίου. Συνεπώς, αποτελεί μια πολύ σημαντική συμβολή που καλύπτει ένα αναμφισβήτητο κενό στη σύγχρονη βιβλιογραφία και η αξία της οποίας έγκειται στον αριστοτεχνικό συνδυασμό της θεωρίας με τη νομολογία, που θυμίζει τις εναλλαγές στην ενορχήστρωση μουσικού συμφωνικού έργου.

Γεώργιος Θ. Ζώης, Δικηγόρος, ΜΔΕ Δημοσίου Δικαίου, Υποψήφιος Διδάκτωρ
Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ